

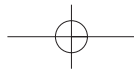
Bernhard Schlink

De voorlezer

Vertaling
Gerda Meijerink

Cossee
Amsterdam

I

TOEN IK VIJFTIEN was, kreeg ik geelzucht. De ziekte begon in de herfst en eindigde in het voorjaar. Hoe kouder en donkerder het oude jaar werd, hoe ellendiger ik me voelde. Pas met het nieuwe jaar ging het de goede kant op. Januari was warm en mijn moeder maakte een bed voor me op het balkon. Ik zag de hemel, de zon, de wolken en hoorde de kinderen spelen op de binnenplaats. Vroeg op een avond in februari hoorde ik een merel zingen.

Mijn eerste wandeling bracht me van de Blumenstrasse, waar we op de tweede verdieping woonden van een kast van een huis dat rond de eeuwwisseling was gebouwd, naar de Bahnhofstrasse. Daar had ik op een maandag in oktober op weg van school naar huis staan overgeven. Al dagenlang had ik me ellendig gevoeld, ellendiger dan ooit in mijn leven. Elke stap kostte me inspanning. Als ik thuis of op school een trap op liep, konden mijn benen me nauwelijks dragen. Ik had ook geen zin in eten. Zelfs als ik hongerig aan tafel ging, voelde ik al gauw weerzin opkomen. 's Ochtends werd ik wakker met een droge mond en met het gevoel alsof mijn organen zwaar en verkeerd in mijn lijf lagen. Ik schaamde me dat ik er zo ellendig aan toe was. Ik schaamde me vooral toen ik stond over te geven. Ook

dat was me mijn hele leven nog nooit overkomen. Mijn mond liep vol, ik probeerde het weg te slikken, perste mijn lippen op elkaar, hand voor mijn mond, maar het golfde mijn mond uit en tussen mijn vingers door. Toen zocht ik steun tegen de huismuur, keek naar het braaksel aan mijn voeten en kokhalsde alleen nog maar slijm.

De vrouw die zich over mij ontfermde deed dat bijna ruw. Ze pakte mijn arm en leidde me door de donkere gang naar de binnenplaats. Boven waren van raam tot raam drooglijnen gespannen en hing was. Op de binnenplaats lag hout opgeslagen; in een werkplaats waarvan de deur openstond, snerpte een zaag en vlogen de spaanders in het rond. Naast de deur naar de binnenplaats was een kraan. De vrouw draaide de kraan open, waste eerst mijn hand en smeed toen het water dat ze met haar holle handen opving in mijn gezicht. Ik droogde mijn gezicht af met mijn zakdoek.

‘Neem jij de andere!’ Naast de kraan stonden twee emmers, ze pakte er een en liet hem vollopen. Ik pakte de andere emmer, vulde die en volgde haar door de gang. Ze haalde wijd uit, het water kletste op het trottoir en spoelde het braaksel in de goot. Ze nam de emmer uit mijn hand en liet nog een plens water over het trottoir lopen.

Ze richtte zich op en zag dat ik huilde. ‘Jochie,’ zei ze verbaasd, ‘jochie.’ Ze sloeg haar armen om me heen. Ik was nauwelijks groter dan zij, voelde haar borsten tegen mijn borst, rook in de benauwenis van de omarming mijn slechte adem en haar verse zweet en wist niet wat ik met mijn armen moest doen. Ik hield op met huilen.

Ze vroeg me waar ik woonde, zette de emmers in de gang en bracht me naar huis. Ze liep naast me, in haar ene hand mijn schooltas en in haar andere mijn arm. Het is niet ver van de Bahnhofstrasse naar de Blumenstrasse. Ze liep snel en met een vastberadenheid die het

me gemakkelijk maakte om haar bij te houden. Voor ons huis nam ze afscheid.

Dezelfde dag liet mijn moeder de dokter komen, die geelzucht constateerde. Ik moet mijn moeder over die vrouw hebben verteld. Ik geloof niet dat ik haar anders zou hebben bezocht. Maar voor mijn moeder was het vanzelfsprekend dat ik, zodra ik kon, van mijn zakgeld een bos bloemen zou kopen en haar zou gaan opzoeken om haar te bedanken. Zo ging ik eind februari naar de Bahnhofstrasse.

2

HET HUIS IN de Bahnhofstrasse is er nu niet meer. Ik weet niet wanneer en waarom het werd afgebroken. Jarelang ben ik niet meer in mijn geboortestad geweest. Het nieuwe huis, in de jaren zeventig of tachtig gebouwd, bevat vijf verdiepingen en een uitgebouwde zolderverdieping, het heeft geen erkers of balkons en het pleisterwerk is glad en licht van kleur. Veel belknoppen duiden op veel kleine appartementen, appartementen die je betreft en vervolgens weer verlaat, zoals je een huurauto neemt en weer aflevert. Beneden zit momenteel een computerwinkel; vroeger zaten daar een drogisterij, een supermarkt en een videotheek.

Het oude huis was even hoog maar had vier verdiepingen: een benedenverdieping van geslepen blokken zandsteen en daarboven drie verdiepingen van baksteen met zandstenen erkers, balkons en kozijnen. Naar de benedenverdieping en het trappenhuis leidden een paar treden, beneden breder en boven smaller, en aan weerszijden daarvan bevonden zich muurtjes met smeedijzeren balustrades die aan de onderkant spiraalvormig uitliepen. De deur werd geflankeerd door zuilen en vanaf de hoeken van de architraaf keek een leeuw naar links over de Bahnhofstrasse uit en een andere leeuw keek naar rechts. De toegangsdeur waar de vrouw mij door-

heen had gebracht naar de kraan op de binnenplaats, was de zij-ingang.

Als kleine jongen had ik het huis al opgemerkt. Het domineerde de huizen links en rechts ervan. Als het zich nog zwaarder en breder zou maken, dacht ik, dan zouden de belendende huizen een stukje moeten opschuiven om plaats te maken. Binnen stelde ik me een trappenhuis voor met pleisterwerk, spiegels en een traploper met oosterse motieven, die door glimmende koperen roeden op zijn plaats werd gehouden. Ik verwachtte dat er in dat voorname huis ook voorname mensen woonden. Maar omdat het huis door de jaren en door de rook van de treinen donker was geworden, stelde ik me de voorname bewoners ook voor als sombere mensen, een beetje zonderling geworden, misschien doof of stom, gebocheld of kreupel.

Steeds weer heb ik in later jaren van het huis gedroomd. De dromen leken op elkaar, het waren variaties op één droom en één thema. Ik loop door een vreemde stad en zie het huis. In een wijk die ik niet ken, staat het tussen de andere huizen. Ik loop door, onzeker omdat ik wel het huis, maar niet de stadswijk ken. Dan schiet me te binnen dat ik het huis al eens eerder heb gezien. Ik denk dan niet aan de Bahnhofstrasse in mijn geboortestad, maar aan een andere stad of een ander land. Ik ben in mijn droom bijvoorbeeld in Rome, zie daar het huis en herinner me dat ik het al eens in Bern heb gezien. Met die gedroomde herinnering ben ik gerustgesteld; het huis in de andere omgeving terug te zien, komt me niet merkwaardiger voor dan het toevallige weerzien met een oude vriend in een vreemde omgeving. Ik keer om, loop terug naar het huis en de stoep op. Ik wil naar binnen gaan. Ik druk de deurklink naar beneden.

Wanneer ik het huis op het platteland zie, duurt de

droom langer of herinner ik me later de details beter. Ik rij rond in een auto. Ik zie het huis aan de rechterkant en rij verder, aanvankelijk alleen maar verward over het feit dat een huis dat duidelijk in een straat hoort te staan, in het vrije veld staat. Dan schiet me te binnen dat ik het al eens eerder heb gezien en voel me nog veel verwarder. Als ik me herinner waar ik het al eens ben tegengekomen, keer ik om en rij terug. De weg is in de droom altijd leeg, ik kan met piepende banden omkeren en met grote snelheid terugrijden. Ik ben bang te laat te komen en rij harder. Dan zie ik het. Het staat midden in de velden: koolzaad, koren of wijn in de Palts, lavendel in de Provence. De omgeving is vlak, hoogstens een beetje heuvelachtig. Er zijn geen bomen. De dag is kraakhelder, de zon schijnt, de lucht zindert en de weg blakert van de hitte. De raamloze zijmuren geven het huis een afgesneden, ontoegankelijk aanzien. Het zouden de zijgevels van een willekeurig huis kunnen zijn. Het huis is niet somberder dan in de Bahnhofstrasse. Maar de ramen zijn heel stoffig en daardoor kun je niets onderscheiden in de vertrekken, zelfs geen gordijnen. Het huis is blind.

Ik zet de auto neer aan de kant van de weg en steek de weg over naar de ingang. Er is niemand te zien, niets te horen, niet eens een verre motor, wind, een vogel. De wereld is dood. Ik loop de stoep op en druk de klink naar beneden.

Maar ik doe de deur niet open. Ik word wakker en weet alleen dat ik de klink heb gepakt en naar beneden heb gedrukt. Dan herinner ik me de hele droom en ook dat ik hem al eerder heb gedroomd.

3

IK WIST DE naam van de vrouw niet. Met de bos bloemen in mijn hand stond ik besluiteloos voor de deur en de belknoppen. Ik had liever rechtsomkeer gemaakt. Maar toen kwam er een man het huis uit, vroeg naar wie ik op zoek was en stuurde me naar mevrouw Schmitz op de derde verdieping.

Geen pleisterwerk, geen spiegels, geen looper. Wat het trappenhuis oorspronkelijk bezeten mocht hebben aan pretentieuze, met de fraaie voorgevel niet te vergelijken schoonheid, was allang vergaan. De rode verf van de traptreden was in het midden afgesleten, het groene linoleum met reliëf, waarmee de muur aan weerszijden van de trap was bekleed, was sleets geworden, en waar in de trapeuning de spijlen ontbraken, waren touwen gespannen. Het rook er naar schoonmaakmiddelen. Het kan ook zijn dat dit alles me pas later is opgevallen. Het was er altijd even armoedig en even schoon en er hing altijd dezelfde geur van schoonmaakmiddelen, soms gemengd met de geur van kool of bonen, van gebraden vlees of kookwas. Van de andere bewoners van het huis ben ik nooit meer te weten gekomen dan deze geuren, de schoenenschrapers voor hun deuren en de naambordjes onder de belknoppen. Ik herinner me niet dat ik in het trappenhuis ooit een andere bewoner ben tegengekomen.

Ik herinner me ook niet hoe ik mevrouw Schmitz heb begroet. Waarschijnlijk had ik zo goed en zo kwaad als het ging twee, drie zinnen over mijn ziekte, haar hulp en mijn dank voorbereid en heb ik die opgedreund. Ze nodigde me binnen in haar keuken.

De keuken was het grootste vertrek van de woning. Er stonden een kachel en een spoelbak, een badkuip en een kachel om het badwater te verwarmen, een tafel en twee stoelen, een keukenkast, een klerenkast en een zitbank. Over de zitbank lag een rode fluwelen deken. De keuken had geen ramen. Licht viel door de ruiten in de deur die naar het balkon leidde. Niet veel licht – alleen wanneer de deur openstond viel er veel licht in de keuken. Dan hoorde je uit de meubelmakerij op de binnenplaats het snerpen van de zaag en rook je het hout.

Bij de woning hoorde ook nog een kleine smalle woonkamer met een buffet, een tafel, vier stoelen, een fauteuil en een kachel. Die kamer werd in de winter bijna nooit verwarmd en ook in de zomer bijna nooit gebruikt. Door het raam aan de kant van de Bahnhofstrasse keek je uit over het terrein van het voormalige station, waar ze almaar aan het graven waren en waar hier en daar al de fundamenten voor nieuwe gerechts- en overheidsgebouwen waren gelegd. Ten slotte hoorde er nog een raamloze wc bij de woning. Als het stonk in de wc, stonk het ook in de gang.

Ik herinner me ook niet meer wat we in de keuken tegen elkaar hebben gezegd. Mevrouw Schmitz stond te strijken; ze had een wollen deken en een linnen doek over de tafel gelegd en haalde het ene stuk wasgoed na het andere uit de mand, streek het, vouwde het op en legde het op een van de beide stoelen. Op de andere zat ik. Ze streek ook haar ondergoed, en ik wilde er niet naar kijken maar kon tegelijk mijn ogen er niet van afhouden. Ze droeg een mouwloze jasshort, blauw met

kleine, bleke, rode bloemetjes. Ze had haar schouderlange, asblonde haar in haar nek met een haarspeld bijeengebonden. Haar blote armen waren bleek. De gebaren waarmee ze het strijkijzer oppakte, hanteerde en neerzette en vervolgens het gestreken wasgoed opvouwde en weglegde, waren langzaam en geconcentreerd, en even langzaam en geconcentreerd bewoog ze zich, bukte ze en richtte ze zich op. Over haar gezicht van toen zijn in mijn herinnering haar latere gezichten geschoven. Wanneer ik haar beeld in mij oproep, zoals ze in die tijd was, dan verschijnt ze zonder gezicht. Ik moet het reconstrueren. Hoog voorhoofd, hoge jukbeenderen, bleekblauwe ogen, volle, in één enkele boog gewelfde lippen, krachtige kin. Een robuust vrouwelijk gezicht met grote vlakken. Ik weet dat ik het mooi vond. Maar ik zie de schoonheid ervan niet voor me.